

YANG O'ZBEKISTON: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM

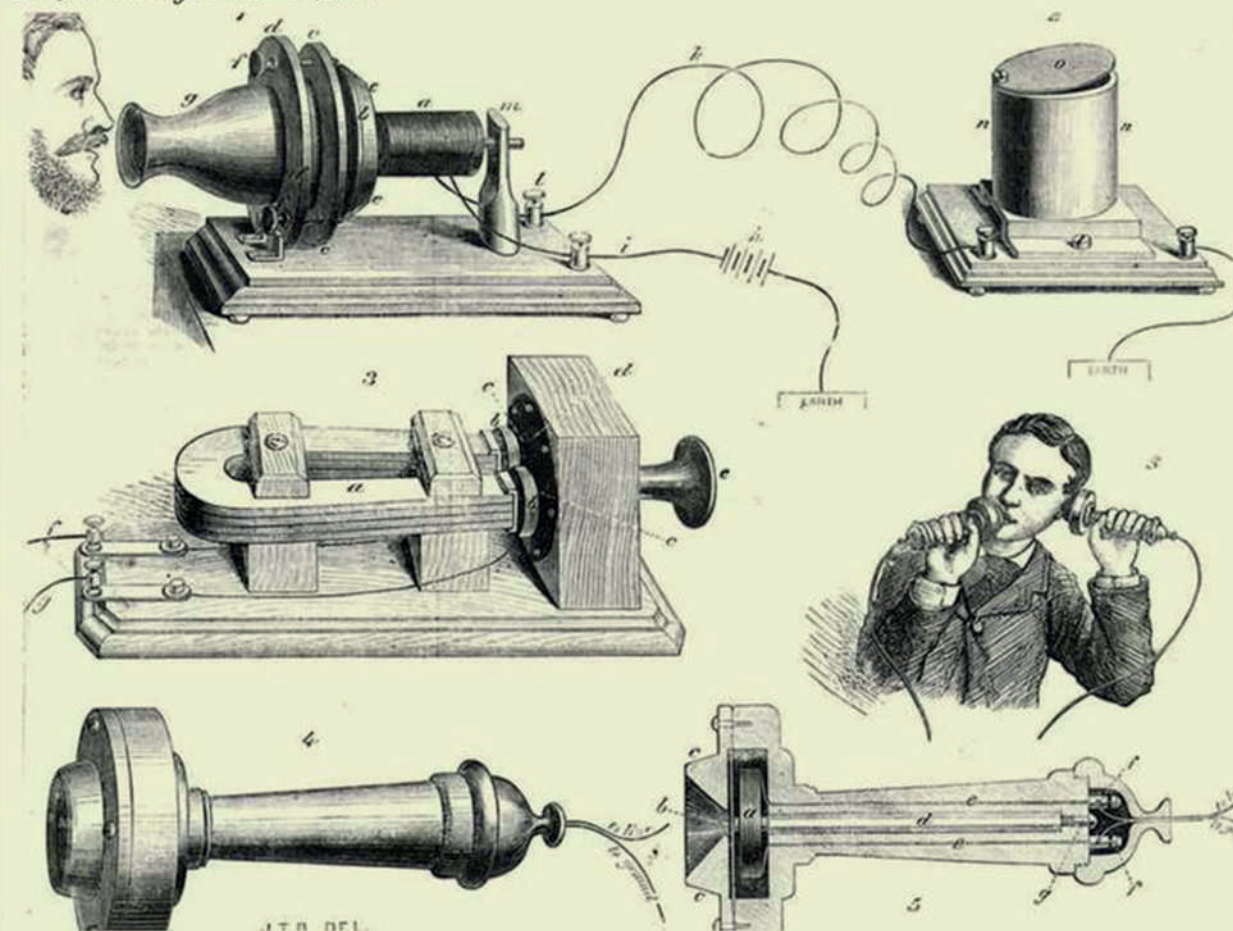
CONFERENCES.UZ

2023

DAVRIYLIGI: 2018-2023

DUNYODA BIRINCHI KASHF ETILGAN TELEFON

Alexander Graham Bell

TOSHKENT SHAHAR, AMIR TEMUR KO'CHASI, PR.1, 2-UY.

+998 97 420 88 81
+998 94 404 00 00

WWW.TAQIQOT.UZ
WWW.CONFERENCES.UZ

AVGUST №55

**ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН:
ИННОВАЦИЯ, ФАН
ВА ТАЪЛИМ
10-ҚИСМ**

**НОВЫЙ УЗБЕКИСТАН:
ИННОВАЦИИ, НАУКА
И ОБРАЗОВАНИЕ
ЧАСТЬ-10**

**NEW UZBEKISTAN:
INNOVATION, SCIENCE
AND EDUCATION
PART-10**

ТОШКЕНТ-2023

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” [Тошкент; 2023]

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” мавзусидаги республика 55-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 август 2023 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2023. - 27 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар «Харакатлар стратегиясидан – Тараққиёт стратегияси сари» тамойилига асосан ишлаб чиқилган еттита устувор йўналишдан иборат 2022 – 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси мувофиқ:– илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари тахтил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шоҳида Юсуповна «Тараққиёт стратегияси» маркази муҳаррири

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тугган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети Хорижий тиллар факультети ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, DSc, Тошкент фармацевтика институти, Фармацевтик ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва сифат менежменти кафедраси профессори

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, DSc, Тошкент фармацевтика институти, Фармацевтик ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва сифат менежменти кафедраси профессори

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Проф. Хамидов Муҳаммадхон Хамидович «ТИИМСХ»

24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти)

25. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпلامга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шаҳрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

**ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҶАЛАРИДАГИ
ИННОВАЦИЯЛАР**

1. Miraxmedova Shoxida Xamidullayevna DEVELOPMENT OF A CONTINUING PROFESSIONAL TRAINING SYSTEM AT INFORMATION SATELLITE SYSTEMS JOINT-STOCK COMPANY AND SOME RELATED PROBLEMS	7
2. Akramova Muhlisa ESHITISHIDA NUQSONI BO‘LGAN BOLALARNI DIDAKTIK O‘YINLAR VOSITASIDA RIVOJLANTIRISH	10
3. Умаралиева Мамура Ташходжаевна РАЗВИТИЕ БИОЛОГИЧЕСКОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ КАК ПЕДАГОГИЧЕ- СКАЯ ПРОБЛЕМА	12
4. Dilbar Abdullayeva USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE CASE OF IMPROVING THE STUDENTS’ KNOWLEDGE	14
5. Xo‘janova Eleonora Berdiqobilovna BOSHLANG‘ICH SINFI O‘QUVCHILARIGA TA‘LIM BERISHDA YANGI INNOVATSION METODLARDAN FOYDALANISH	16
6. Боймиров Шерзод Тухтаевич, Дурсоатов Абдулла Чори ўғли, Турсунов Шокир Тойирович ФИЗИКАНИНГ “ЭЛЕКТР ВА МАГНЕТИЗМ” БЎЛИМГА ОИД МУАММОЛИ МАЗМУНДА КОНФЕРЕНЦИЯ ДАРСЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ МЕТОДИКАСИ	18
7. Тухтаева Нилуфар Ачиловна БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРДА ЛИНГВИСТИК КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ РИВОЖЛАН- ТИРИШДА ТИЛНИНГ ФУНКЦИОНАЛ ВАЗИФАЛАРИ	20
8. Хужаниёзова Гуллола Сатимбаевна ИҚТИСОДЧИ КАСБИЙ ТАЙЁРГАРЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА БЛУМ ТАК- СОНОМИЯСИ	22
9. Хужаниёзова Гуллола Сатимбаевна КВАЗИПРОФЕССИОНАЛ ФАОЛИЯТ – БЎЛАЖАК ИҚТИСОДЧИЛАРНИНГ КАСБИЙ ФАОЛИЯТГА ТАЙЁРГАРЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА	25

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲАЛАРИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

DEVELOPMENT OF A CONTINUING PROFESSIONAL TRAINING SYSTEM AT INFORMATION SATELLITE SYSTEMS JOINT-STOCK COMPANY AND SOME RELATED PROBLEMS

Miraxmedova Shoxida Xamidullayevna

Tashkent regional administration of the Ministry of
Higher Education , Science and Innovation,
Higher education specialist, deputy director of educational
affairs of Bustonlik District № 2 Vocational School.

Abstract: The development of a continuing professional training system at INFORMATION SATELLITE SYSTEMS Joint-Stock Company (ISS JSC) and some specific problems that arise on its way from the planned to market economy are briefly outlined. Current personnel training at ISS JSC is schematically presented along with the Company’s united educational sphere concept within its personnel policy. Some assignments of the unified functional center for personnel management are considered.

Keywords: professional training, continuing adult education, vocational guidance, personnel policy.

Introduction INFORMATION SATELLITE SYSTEMS Joint-Stock Company (ISS JSC) named after M. F. Reshetnev is the inheritor of APPLIED MECHANICS RESEARCH-ANDPRODUCTION ASSOCIATION (NPO PM) and Russia’s leading space enterprise specializing in the design, development and manufacture of high performance spacecraft and satellite systems. ISS JSC tries to retain the best NPO PM features that existed here in the times of great space achievements, and it seems it has all the capabilities to do that in all the fields of its current activity. It possesses all the necessary requirements: the developed, highly organized structure; adequately equipped experimental and production facilities; stable infrastructure; reliable partnerships with leading national and foreign organizations and enterprises - license holders, customers, investors, subcontractors, etc. (ISS web-site). Yet, in addition to the abovementioned, successful implementation of the new projects requires the creative staff capable to work in the situation of permanent technological innovations. It is a very serious challenge that all the national space industry enterprises encounter. The problem of engineering creativity should be specially underlined among the others, and ISS JSC is no exception in this context. The Company’s continuing professional training system that was once introduced here, has been being developed for several decades, contributes significantly to training and retraining of the personnel at all levels and, correspondingly, professional skills. More than fifty years ago Michael Reshetnev, the NPO PM founder, brought a quite small but very creative group of engineers, designers and workers to the town of Krasnoyarsk-26 (nowadays Zheleznogorsk). The arms race required the extension of that core initial group, so in order to carry out the large-scale military projects such as producing satellites launched by “Cosmos-3” ballistic missiles, the first 138 employees from Krasnoyarsk Mechanical-Engineering Works were transferred to NPO PM in 1959, followed by 24 engineers from Sergey Korolev’s OKB-1 design bureau. From the very start special attention concerning the competent staff recruitment was mainly paid to the graduates from the leading soviet technical high-schools who were also supposed to accrue the initial creative core. In the short run, Reshetnev’s team began to grow due to the alumni from Moscow Aviation Institute, Leningrad Mechanical Institute, Tomsk Institute of Electronic Control Systems, Moscow State Technical University n.a. As a result, such faculties as “Space vehicles”, “Space information systems”, “Space mechanical engineering”, etc., were formed one by one in these two institutions. Also, several branches

of space-oriented faculties from these two universities were created in the 1970s and 1980s in Krasnoyarsk-26. Since the 1970s, an additional assignment with reference to the association's own employees' training has been actively developed: 50-60 people were annually taught in Moscow, Leningrad, Kiev, Minsk and other Soviet scientific centers. Also, the branch system for the experts and managers' professional skills development was launched, and certifying commissions for all of the professional categories were created at NPO PM. In view of future tasks, special attention started to be paid to the youth's vocational guidance, and soon that activity turned from sporadic into stable. As a result of the above-mentioned and some other achievements aimed at improving the employees' quality, the association's own continuing professional training system was designed (Kukushkin, 2010). (Filatov, 2005). Moreover, permanent innovations presuppose continuing professional training, and the complete realization of the educational continuity principle is the only possible opportunity within the knowledgebased economy which not only permanently makes use of knowledge (perhaps, even though acquired from external sources) but creates all the diversity of knowledge in the form of hightech production, advanced services, results of research and education. Given that, one should be more scrptical with regard to technological innovations and engineering creativity in those closed-door soviet institutes and bureaus wherefrom not so much results of soviet experts' own intellectual efforts emerged but rather the secret materials that entered along various channels from external sources, first of all from technologically more developed nations, were considered and developed. Such activity, though illegal and violating authors' rights but quite ordinary in the cold-war times was usually carried out through the deeply-rooted, wide-branched, and swiftly functioning enormous soviet industrial espionage system, when special service officers became the suppliers and leading soviet experts, scientific institutes' heads, etc., became the consumers of necessary materials. Those secret materials could be of any sort, from just information or abstract ideas still to be materialized in hardware, to schemes and blueprints, even to ready devices, so that what experts from those research institutes and bureaus had to do was disassemble devices and bring them together again with mother country parts. Nevertheless, even that kind of so-to-say “creative activity” gave evidence of a sufficiently high general level of soviet science, high-school and industry compared to the corresponding world level. Otherwise it would be impossible to produce even those soviet versions of western machinery – the phenomenon that nowadays we can see in almost all the Russian industrial branches with little exceptions. At the same time it is obvious that sooner or later any continuing professional training system with innovative activity based on the outlined above practice arrives to its deadlock.

Conclusions: In spite of the fact that little by little Russia becomes nothing but a raw-materials resource for technologically more developed nations, Russian space industry goods and services are still of the few that match the level of the world space industry standards. The enormous material potential built for more than half a century due to the colossal government investments, as well as strong human resources created by several generations of researchers and engineers still make space industry stand second to none. To keep this high level, very important measures should be taken in the sphere of personnel development. The essential element of any space enterprise's policy is continuing professional education that can train the staff capable to work in the situation of permanent technological innovations and, above all, support engineering creativity. Much is being done to develop the ISS JSC own continuing professional training system. Since all the company's performance is reoriented toward the market, the ISS JSC management board sees some prospects of its further development in market-oriented type training system. However, the current training system inherited many significant features from the past, which should not be underestimated. Although ISS JSC training system belongs mostly to technical education, it is learnercentered and its humanitarian component is strong. The company personnel policy declares that “individuals who are able to create the most progressive high-intellectual space machinery have always been the company's foremost value”.

References

- 1) C. Bonnard, J. Paul, French engineering graduates in corporate Research and Development, European Journal of Engineering Education, 6 (2009), 593 – 603.
- 2) B. Fedorov and B. K. Baltjan, Providing personnel for the stable development of the military-industrial complex, Aerospace education and the problems of youth. MGTU Bulletin, 3 (2001), 57-71.

3) S. A. Filatov, Continuing professional training system forming within the context of knowledgebased economy. (Novosibirsk: NGUEU Press, 2005, 63. p). I. M. Ilyshev and V. Y. Putilina, Alternative approaches to the value of outstripping innovative schooling,

ESHITISHIDA NUQSONI BO‘LGAN BOLALARNI DIDAKTIK O‘YINLAR VOSITASIDA RIVOJLANTIRISH

Akramova Muhlisa

Abdulla Qodiriy nomidagi JDPU
Pedagogika psixologiya fakulteti
Surdopedagogika yo‘nalishi
3-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola eshitishida nuqsoni bo‘lgan bolalarni didaktik o‘yinlar vositasida rivojlantirish haqida yozilgan bo‘lib, unda eshitishida nuqsoni bo‘lgan bolalarni har tomonlama rivojlantirishda didaktik o‘yinlarning ahamiyati ochib berilgan. Hamda maktabgacha ta‘lim va tarbiya tashkilotlaridagi nuqsoni bo‘lgan bolalar uchun tashkil etiladigan mashg‘ulotlar asosida taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: didaktik o‘yin, eshitishida nuqsoni bo‘lgan bolalar (ENB), korreksiya, qiziqarli o‘yinlar, yosh xususiyatlar, ijodiy qobiliyat, ta‘lim-tarbiya, o‘quv faoliyat, maktabgacha ta‘lim va tarbiya.

Bolalar o‘yin orqali dunyoni egallaydi. Bunda ular umumiy rivojlanish uchun ahamiyatli bo‘lgan tajribaga ega bo‘ladilar. Agar bolani birgalikdagi qiziqarli o‘yinga jalb etish amalga oshirilsa, nutqiy muloqot doimo yuzaga keladi. Mazkur maqolada Eshitishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning o‘yin davomida qiziqishini uyg‘otish va uning nutqini rivojlantirish bo‘yicha takliflarni olasiz.

O‘yin bolalarni mustaqil faoliyati bo‘lib, unda bolaning ruhiyati namoyon bo‘ladi; o‘yin maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar hayotini tashkil etish shaklidir; o‘yin bolalarni har tomonlama tarbiyalash vositalaridan biridir; o‘yin bolalarga ta‘lim va tarbiya berishning metod va usulidir; o‘yin bolalarni o‘quv faoliyatiga tayyorlash vositasidir.

O‘yinlarni shunday tanlangki, unda bolaning muvaffaqiyatli va muvaffaqiyatsiz harakati bir-birini almashtirib tursin, bola muvaffaqiyatsizlik ham oddiy hol ekanligiga ko‘niksin. Bolani o‘z muvaffaqiyatsizligida tura olishiga o‘rgatib, buning uchun shu omadsiz harakatini o‘zingiz bajarib ko‘rsatishingiz ham mumkin va sizning o‘z xatoyingiz, “no‘noqligingizda” tura olishingiz bola uchun ong osti ustanovkasi bo‘lib xizmat qiladi.

Didaktik o‘yinning asosiy mohiyati shundaki, kattalar tomonidan bolalarga o‘yin shaklida aqliy vazifani bajarish, hal etish vazifasi topshiriladi. Har bir o‘yin o‘ynashdan oldin bolalarga o‘yin qoidasi, o‘yin mazmuni, uning yakuni nimadan iborat ekanligi ota-ona tomonidan tushuntiriladi. Bolalar uni tushunib, anglab, shu asosda harakat qiladilar. O‘yin vositasida bolani rivojlantirishning asosiy xususiyati shundaki, ta‘limga aloqador masalalar ularda to‘g‘ri o‘yin qoidalarga mivofiq holda olib boriladi. Didaktik o‘yin bolalarning aqliy rivojlanish vositasi bo‘lib hisoblanadi, chunki o‘yin vaqtida xilma-xil jarayonlar faollashadi. O‘yin bolaning nutqini o‘stirish, ma‘naviy va aqliy rivojlanishining asosiy manbayidir, hamda muloqot qilish malakasini shakllantiradi.

Didaktik o‘yinlar bolani nutqini, tafakkurini, tasavvurini, diqqatini o‘stirishga sharoit yaratadi. Didaktik o‘yinlar bolalarning nutqidagi nuqsonlarni korreksiyalashga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi;

- ularni o‘yinga bo‘lgan qiziqishi ortadi, charchog‘ini chiqaradi;
- mashg‘ulotda didaktik o‘yindan foydalanish muhim kasb etadi;
- didaktik o‘yin bolalar nutqidagi tovushlarni aniq talaffuz qilishga, fonetik idrokni rivojlantirishga, lug‘atni shakllantirish;
- so‘zlashishga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Didaktik nutqiy o‘yinlarni tashkil qilish va mashqlarni o‘tkazish jarayonida quyidagilarga e‘tibor berish tavsiya etiladi:

- o‘yin o‘tkazish vaqti uzoq bo‘lmasligi (10-15 daqiqa);
 - o‘yinni shoshmasdan, asta-sekin, bolalarga vazifani tushunarli bo‘lishi va o‘z holatlarini ongli ravishda to‘g‘irlashga imkon berish lozim;
 - surdopedagog yoki tarbiyachi yordam berishi ko‘zda tutiladi;
 - o‘yin jarayonida bolalar bilan musobaqalar o‘tkazish,
 - o‘yin g‘oliblarni taqdirlash e‘tiborga olinadi;
- Demak, o‘yin har doim bolaning ma‘lum bir faoliyati bo‘lgan qiziqishini orttiradi, bolaning

muloqotga kirishishi, kommunikativ muloqot madaniyatini egallashga yordam beradi.

“Bolalarning ijodiy qobiliyatlarini yanada takomillashtirishda qurilish materiallari bilan o‘ynaladigan o‘yinlarning roli kattadir”-deb, Z.N Mamarajabova “Koxlear implantli va eshitish moslamalari o‘rnatilgan bolalar eshituv-nutqiy rehabilitatsiya dasturiga oid qo‘llanma”sida keltirib o‘tgan.

Qurish-yasash o‘yinlari bolada buyum obrazini fazoviy ifodada tasvirlashni talab qiladi. O‘yin jarayonida biror bir material yoki buyumning hajmi, kata-kichikligi, bir-biriga mosligi fazoviy mo‘ljallay olish ko‘nikmasi shakllanadi rivojlanadi. Qurish-yasash o‘yinlari bolalarda kuzatuvchanlikni shakllantiradi, buyimlarni fazoviy joylashtira olishga o‘rgatadi.

Didaktik o‘yinlarning xususiyati shundaki, u bolalarning faolligini, tashabbuskorligini oshiradi, o‘z kuchiga ishonishga o‘rgatadi. Shuningdek, o‘yinda bolaning iroda va xarakteri shakllana boradi. Bola rostgo‘ylikka, jamoa bo‘lib ishlashga, harakat qilishga odatlanadi. Didaktik o‘yinning ham aqliy, ham axloqiy tarbiyadagi tutgan o‘rni benihoyadir.

Rolli o‘yinda bolalar o‘zlarining kattalar bilan birgalikdagi hayotga intilishlarini qondiradilar va o‘ziga xos o‘yin shaklida kattalarning o‘zaro munisabatlari va mehnat faoliyatlarini qayta tiklaydilar, hamda odamlarning ijtimoiy vazifalarini va ular o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar qoidalarni tushuna boshlaydilar. Bolalar o‘yinlarida ijtimoiy rol o‘zlashtiriladi, masalan: “Mehmon-mehmon” o‘yinida mehmon va mezbon harakatlariga xos bo‘lgan asosiy qirralar o‘zlashtirilib, taqlid asosida ko‘nikmalar hosil qilinib, muomalalarning mukammal va chiroyli jihatlari, madaniyatiga xos xulq-atvor shakllarini o‘rganadilar.

ENB bolalar nutqini rivijlantirish ishlari bola hayotining birinchi yilida boshlangan bo‘lsa, ikkinchi va uchinchi yillarida yuqoriroq sur‘atga ega bo‘ladi. Predmetli faoliyat yoki o‘yin jarayonida bola bilan to‘g‘ri tashkil etilgan muloqot kata odamning nutqini tushunish va bolaning o‘z nutqi shakllanishi uchun stimuly (rag‘bat) sanaladi. Bu davr xoh eshitadigan, xoh eshitmaydigan bolaning nutqi rivojlanishi uchun sensitiv sanaladi. Garchi kazr bolalarda bu bosqichda faol nutq ko‘rinishdagi natijalar ko‘zga tashlanmasa-da, ota-onalar bundan ranjisada, bu davr eshitmaydigan bola nutqi rivojlanishi uchun katta ahamiyatga ega. Turli predmet va hodisalar bilan tanishish munosabati bilan bolada ularning nomlari, ular bilan harakatlat lug‘ati shakllanadi. Tuzilishiga ko‘ra sodda jummalarni doimiy qo‘llash ularning ayrimlari tushunilishini osonlashtiradi. Bolani fe‘llarining, avvalo, buyruq maylidagi (ol, ber, kiy, yugur va b.) fe‘llarining ma’nolarini tushunishga o‘rgatish juda muhim. Bu jummalarni tushunish va qo‘llash uchun zarur. Mashg‘ulotlarda predmet va o‘yinchoqlar bilan o‘ynash, bola uchun tushunarli rasmlarni ko‘rish, kichik hikoyalarni aytib berish va sahnalashtirish jarayonida so‘z va jumlar soni ortib boradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mamarajabova Z.N. Koxlear implantli va eshitish moslamalari o‘rnatilgan bolalar eshituv-nutqiy rehabilitatsiya dasturiga oid qo‘llanma. T.:2019.
2. Nazarova D. Eshitishda muammosi bo‘lgan bolalarni oilada maktab ta’limiga tayyorlash. Ota-onalar uchun metodik qo‘llanma. T.: A.Avloniy nomidagi XTXQTMOMI. 2007.
3. Mamarajabova Z.N.Surdopedagogika.T.:2017.

РАЗВИТИЕ БИОЛОГИЧЕСКОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Умаралиева Мамура Ташходжаевна,

доктор философии по педагогическим наукам,
преподаватель академического лицея

Ташкентского фармацевтического института.

+998(93)3880190

umaraliyeva.m@mail.ru

Аннотация. Статья раскрывает содержание таких понятий как «функциональная грамотность», «естественнонаучная грамотность» и «биологическая грамотность». Функциональная грамотность является результатом обучения и подразумевает применение полученных знаний и умений в разносторонней практической жизни. Естественнонаучная грамотность, как один из компонентов функциональной грамотности учащегося, предполагает развитие умения использовать знания в области естественных наук для решения жизненных и профессиональных задач. Как составная часть естественнонаучной грамотности, биологическая грамотность является способностью применять биологические знания, адаптироваться к изменениям, нести ответственность за принятые решения, прогнозировать последствия для сохранения здоровья человека и природы.

Ключевые слова: биологическое образование, функциональная грамотность, естественно-научная грамотность, биологическая грамотность

Annotation. The article reveals the content of such concepts as "functional literacy", "science literacy" and "biological literacy". Functional literacy is the result of learning and involves the application of acquired knowledge and skills in a versatile practical life. Natural science literacy, as one of the components of a student's functional literacy, involves the development of the ability to use knowledge in the field of natural sciences to solve life and professional problems. As an integral part of science literacy, biological literacy is the ability to apply biological knowledge, adapt to change, take responsibility for decisions made, and predict the consequences for preserving human health and nature.

Keywords: biological education, functional literacy, science literacy, biological literacy

Качественное биологическое образование является одним из главных вопросов, находящийся в центре внимания современного общества многих стран. Значение биологического образования для современного человечества определяется влиянием открытий и новых научных разработок в биологических науках в нынешнее время. Многие негативные процессы по вине биологически безграмотного человека уже стали необратимы.

Преподавание биологии в нашей стране, основанное на компетентностном подходе, направлено на формирование у учащихся способностей самостоятельно применять знания, умения и навыки для решения личностных, профессиональных и социальных вопросов, к самостоятельному обучению и повышению знаний.

Одна из главных основополагающих компетенций личности учащегося является умение учиться. Эта компетенция должна быть направлена на формирование личности творческой, способной самостоятельно решать различные задачи, критически мыслить, уметь пользоваться информацией, пополнять знания, отстаивать свои убеждения, саморазвиваться, применять знания на практике. Именно эта компетенция лежит в основе биологической грамотности. И это требует самостоятельного и детального рассмотрения понятия «биологическая грамотность обучающегося».

Биологическая грамотность в целом — это важнейший инструмент для достижения более сбалансированного развития общества. Она — основа сохранения здоровья; естественнонаучного мировоззрения, определяющего биосферное понимание существования и развития жизни на планете, а также развитие инновационной эколого-сбалансированной экономики. Согласно этой характеристике, биологическая грамотность определяется как способность самостоятельно и своевременно применять биологические знания, адаптироваться к изменениям, нести ответственность за принятые решения, прогнозировать последствия для сохранения жизни как феномена, природы, здоровья человека.

В XXI веке наша цивилизация столкнулась с проявлениями системного кризиса в

социальной, экономической, геополитической сферах. Проблемой, обостряющей все остальные, является надвигающийся глобальный экологический кризис, достигший последних биосферных границ, вызванный расточительным потреблением природных ресурсов и разрушением среды обитания всего живого, что ставит под угрозу существование человечества, здоровье и жизнь самого человека.

Человечество, все время стремится обеспечить себя комфортом, но забывает о последствиях своей деятельности, которые нарушают гомеостатическое равновесие в окружающей среде.

Биологическая грамотность нужна каждому человеку, так как, многие профессии требуют элементарных биологических знаний. Экономисты, юристы, администраторы, политики и другие специалисты, не обладающие необходимыми знаниями в области биологии несут ответственность за принятие социально и биосферно значимых решений на всех уровнях вплоть до государственного. Они могут своевременно предотвратить многие экологические проблемы и не довести биосферу до состояния кризиса.

Таким образом, биологическая грамотность необходима всем гражданам в повседневной и профессиональной жизни, так как научные исследования, в том числе технические и гуманитарные требуют биологических знаний. Биологически грамотный специалист должен видеть не только социальную систему (предприятие), но и социоприродную – природа города, региона, планеты в комплексе природных связей, географических показателей, здоровья населения, природных ресурсов и так далее.

Биологически грамотный человек, познавая и осваивая мир, должен быть способен прогнозировать свою деятельность и ее последствия в социоприродном окружении; применять биологические знания в повседневной и профессиональной жизни, обеспечивая развитие и безопасность личности, человечества, сохранение здоровья, поддержку жизненных ресурсов для существования.

В повседневной жизни биологическая грамотность обеспечивает формирование гражданской позиции в социально важных вопросах, культуры сохранения здоровья, грамотное понимание научной биологической информации, с точки зрения этики, здоровья, безопасности жизни.

Вышеуказанные проблемы объясняют необходимость выделения биологической грамотности как самостоятельного понятия в преподавании биологии.

Таким образом, биологическая грамотность – способность каждого из нас определять и понимать роль биологии в мире, в котором мы живем, высказывать обоснованные биологические суждения и использовать биологические знания так, чтобы удовлетворять потребности, присущие всесторонне развитому человеку. И это все нацелено на развитие естественнонаучной и функциональной грамотности личности. Естественнонаучная грамотность - это способность человека занимать активную гражданскую позицию по вопросам связанным с естественными науками и его готовность использовать естественнонаучные знания, выявлять проблемы, делать обоснованные выводы, необходимые для понимания окружающего мира.

Функциональная грамотность — это способность человека вступать в отношения с внешней средой, адаптироваться и функционировать в изменяющихся условиях. Основная цель функциональной грамотности заключается в умении учащихся применять огромный багаж знаний в повседневной жизни. Она включает в себя приобретение знаний, развитие познавательных и творческих способностей, постоянное обогащение научными знаниями и применение их на практике, обеспечивает нормальное существование и функционирование человека в системе социальных отношений.

Литература:

1. Несторенко Светлана Николаевна Пути формирования биологического образования современного общества // Academy. 2020. №5 (56). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/puti-formirovaniya-biologicheskogo-obrazovaniya-sovremennogo-obschestva>.
2. Пивоварова Л. В. Интегративная биология: проблемы формирования биологической грамотности. — Кредо Москва, 2008. — 251 с.
3. Сергушева Галина Николаевна. Развитие функциональной грамотности на уроках биологии. <https://kopilka.edu-eao.ru/razvitie-funktsionalnoj-gramotnosti-na-urokah-biologii/>

USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE CASE OF IMPROVING THE STUDENTS' KNOWLEDGE

Dilbar Abdullayeva
Doctoral student of Nukus
state pedagogical institute

Abstract: Many improvements and advancements have occurred in Uzbekistan's educational system over the previous twenty years. For example, the President of the Republic of Uzbekistan's proclamation was written up and made available to the general public. (In May 19, 2021). Choosing this path necessitates careful consideration of a number of issues. As a direct result of the text's enormous relevance, the reading of non-native works, especially the English language, has been included in the curriculum of secondary schools across the country beginning with the first grade. "The examination of the existing structure for the instruction of foreign languages has revealed that educational benchmarks, curricula, and textbooks do not fully meet contemporary benchmarks, particularly with regard to the implementation of cutting-edge information and media technologies," according to a provision in the decree. It is suggested that "continuously organizing learning of foreign languages at all levels of the education system" be improved further; alternatively, "teaching special subjects, especially on technical and international specialties, will be conducted in foreign languages at higher educational institutions." Uzbekistan is aiming to improve its already high level of integration into the international community by carrying out each of these individual actions.

Keywords: Computer science and foreign languages.

The educational system in Uzbekistan has seen significant transformations during the last two decades. For example, the Uzbek president has declared something officially (In May 19, 2021). It is imperative that this step be performed at this time. As a consequence of this historic policy order, secondary schools throughout the country are now required to teach English and other foreign languages to students as early as the first grade. According to the regulation, "educational norms, curriculum, and texts do not completely satisfy contemporary requirements" when it comes to teaching foreign languages. This is especially true when it comes to using modern information and media technologies in the educational setting.

There is no easy way to generalize about the efficacy of a technology since different people will use it in different ways, some of which will be successful. The third concern relates to moderating elements outside the teachers and students themselves, such as classroom dynamics, instructional strategies, assignment specifics, and evaluation methods. Zhao has sought solutions to these issues by doing a meta-analysis of carefully chosen papers published between 1997 and 2001. Zhao has discovered a strong major influence of technological applications on student learning, which includes video, voice recognition, and online tutorials. Unfortunately, Zhao's review is restricted to the nine research that yielded enough data for a meta-analysis. In addition, according to Zhao, a Pygmalion effect may have been introduced because of the small sample sizes, lack of random sampling, and intentional guidance of students by their professors in most research. Although it is clear that Zhao has carefully completed his meta-analysis, it is not clear how to interpret and use his positive conclusion. The effectiveness of technology depends on the specifics of its use, as Zhao has pointed out and others have confirmed (e.g., C. Jones, 1986). We may have passed the stage of determining whether or not to utilize computers in language instruction, considering the pervasiveness of computer technology in many educational institutions nowadays. But, we still need to understand how to put them to their greatest use in order to achieve our objectives. Additionally, it is vital to critically reflect on the social, cognitive, cultural, and instructional consequences of employing computer technology for learning and using a language. A semiotic perspective on language acquisition, on the other hand, is less concerned with whether or not learners acquire a particular linguistic structure than it is with how they attempt to deal (sometimes successfully, sometimes not much) with particular communicative situations and the linguistic, cognitive, social, and material resources at their disposal. Rather than focusing on the impact of technology per se, these views highlight the role of learners and instructors. When asked about the efficacy as a whole, we can only provide yes/no/maybe responses, which might be ambiguous in

the absence of a detailed explanation of the setting, topic, people, and methods used. The symbolic or prestige aspect of utilizing computers is also under-accounted for in analyses of efficacy (i.e., the computer's link with advancement may encourage certain programs and schools to push (FLLbyC) activities regardless of whether they are proved to benefit student learning). Hence, the intricacy of problems surrounding computer technology and language acquisition is compelling us to go beyond broad, decontextualized measurements of effectiveness toward a deeper appreciation of the significance of how individuals use computers in their everyday lives. The term "Foreign Language Learning by Computer" (FLLbyC) refers to research into the use of computers to help students of other languages learn the language. Levy (1997, pp. 1-2) FLLbyC refers to the practice of teaching a foreign language to pupils using digital media and resources. According to (Egbert, 2005, pp. Whereas the first definition's information structure places a premium on "applications of the computer technologies," the second definition places a premium on "foreign language learning" and expands on the many ways in which computers may be used to support language acquisition. Warschauer (1999) argues that the phrase "foreign language learning using computers" has outlived its usefulness as a construct for teaching and research because of the widespread use of digital technology in people's daily lives in many areas of the globe. According to Warschauer, the flaw lies in the fact that this approach treats the computer as a "outside tool rather than as part of the ecosystem of language usage." This could have been OK at the beginning of FLLbyC, when computers were only used for structural exercises, but in today's world, when constant online interaction is the norm, it serves no purpose. Warschauer argues that the incorporation of digital tools into the study and practice of linguistics shouldn't be seen as an exception but rather as a standard feature. Reaching a Final Thought Because advanced technologies are now often embedded so seamlessly that they go unnoticed. There is no such thing as BALL, PALL, or LALL (penalty, reward, and language learning) (library-assisted language learning). Computers have replaced "FLLbyC" as a normal and potent component of language study. Although there is still much work to be done in integrating computer technology into education, "normalisation," in the eyes of Warschauer and Bax (2003), is more of a long-term aim of FLLbyC than a present-day reality. They predict that when FLLbyC integration is fully realized, the word FLLbyC will be phased out. The computer has been classified as a "tool" by Egbert and Petrie (2005). So, the epistemological challenge facing our field is whether or not computer technologies may be generally viewed as tools, and if so, whether or not we require a specific category for foreign language acquisition by computer. The question's third and final component concerns the development of computers through time. We may soon need to refer more broadly to information and communication technologies rather than computer technologies in our research, as was hinted at in the introduction, due to the rapid convergence of functionality across digital devices and our growing reliance on such devices for communication. This study would not have been possible without the funding provided by Nukus state pedagogical Institute named after Ajjiniyaz.

References:

1. Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan 19.05.21. № 5117 about “measures to develop the learning of foreign languages”.
2. Bax, (2003, p. 23) and Chase (2004, p 14).
3. Egbert and Petrie, 2005.
4. Negroponte (1995, p. 32) and Rheingold (1993, p. 53).

BOSHLANG‘ICH SINFLAR O‘QUVCHILARIGA TA‘LIM BERISHDA YANGI INNOVATSION METODLARDAN FOYDALANISH

Хо‘janova Eleonora Berdiqobilovna

Qashqadaryo viloyati Chiroqchi tumani

3-sonli maktabning boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda boshlang‘ich ta‘lim jarayonida darslarni sifatli qilib o‘tishda innovatsion metodlarning roli va ahamiyati haqida mulohaza qilingan, ayrim metodlarning o‘tkazilish tartibi keltirib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: metod, o‘yin, innovatsion, ta‘lim, o‘quvchi, bilim, malaka, sinf.

Ma‘lumki, mamlakatimiz hayotining hamma jabhalarini innovatsion jarayonlar qamrab olayotgani qatorida ular o‘qitishning yangicha, noan‘anaviy usullari shaklida ta‘lim tarbiya amaliyotida tobora keng joriy etib borilmoqda. Bu jarayon, albatda, asta-sekin, bosqichma-bosqich amalga oshirilyapti va uning yo‘lida konservativ tizim bilan bog‘liq qator to‘siqlar uchrayapti. Ta‘limning yangi o‘qitish texnologiyalarining joriy etilishida qiyinchilik tug‘diruvchi asosiy psixologik omillardan biri shubhasiz, pedagoglarning innovatsiyalarga bo‘lgan munosabatidir. Bugungi milliy pedagogikaga «innovatsion metodlar» nomi bilan kirib kelayotgan metodlar o‘quvchi-o‘qituvchidan ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarflamay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishish maqsadini nazarda tutadi. Qisqa vaqt mobaynida ma‘lum nazariy bilimlarni o‘quvchiga yetkazish, unda ma‘lum faoliyat yuzasidan ko‘nikma, malaka hosil qilish, shu bilan birga ularni nazorat qilish hamda baholash o‘qituvchidan yuksak pedagogik mahorat va chaqonlikni talab qiladi.

Innovatsion texnologiya va ularning ta‘limdagi qo‘llanishiga oid bilimlar, tajribalar o‘quvchilarni yuksak bilimli va intelaktual salohiyatga, yetuk malakaga ega bo‘lishlarini ta‘minlaydi. Innovatsiya inglizcha “innovation”-yangilik kiritish ma‘nosini anglatadi. U pedagogik jarayon ya‘ni o‘quvchi va o‘qituvchi faoliyatidagi o‘zgarish, yangilik kiritish: o‘quv jarayonidagi interfaol usullardan to‘liq foydalanishni o‘z ichiga olsa, vositalar esa o‘quvchining o‘qituvchi bilan birgalikdagi faoliyati orqali ta‘lim mazmuniga ta‘sir ko‘rsatadigan vositalarni o‘z ichiga oladi. Bunday usullarning o‘ziga xosligi shundaki, ular faqat pedagog va o‘quvchilarning birgalikdagi faoliyat ko‘rsatishlari orqali amalga oshiriladi. Shu sababli ta‘lim tizimida boshlang‘ich sinflarni o‘qitishda va o‘qituvchilar tamonidan noan‘anaviy ta‘lim metodlari joriy etilib, o‘qitishning zamonaviy shakllari va metodlari keng qo‘llanilmoqda. Jumladan axborotlashtirilgan multimediali ta‘lim texnologiyalarini boshlang‘ich ta‘limga joriy etish orqali o‘tiladigan fanlar mazmunini o‘quvchilar ongiga to‘liq va mukammal ravishda singdirish, innovatsion vositalar bilan tanishtirish muhim ahamiyatga ega. Boshlang‘ich sinflarda AKTdan foydalanish bilan birga, zamonaviy metodlarni qo‘llash, o‘qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi.

Boshlang‘ich sinflar darslarida qo‘llanilsa yuqori samara beradigan metodlar: “Kungaboqar”, “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Guruhlarda ishlash”, “Issiq kartoshka”, “Rolli o‘yin”, “Jim o‘yini” metodi, “Antiq rassom” metodi va boshqalar. Ushbu o‘yinlarga qisqacha izoh berib o‘tamiz.

“Issiq kartoshka” metodidan barcha darslarda foydalanish mumkin, jumladan matematika darsida karra jadvalini aytirishda, bunda o‘quvchilar karra jadvalini aytish bilan birga ko‘ptokni bir-biriga uzatadilar. “Kartoshka”ni tushirgan o‘quvchi o‘yinni tark etadi. Ona tili darsida esa yangi mavzuni mustahkamlash jarayonida qo‘l keladi. “Issiq kartoshka” ni o‘quvchilar bir-biriga tezlik bilan uzatadilar, o‘qituvchi “to‘xta” buyrug‘uni berganda qo‘lida kartoshka qolgan o‘quvchi “kartoshka” ni ichini ochib ichidagi savolga javob beradi. O‘yin shu tariqa davom etadi.

“Koptok” metodida esa ko‘ptokni rasmi tushirilgan kartoshkalar orqasiga matematikaga doir misollar yozilgan bo‘ladi, bundagi misollarni yechgan o‘quvchi doskaga ko‘ptokni yopishtiradi. “Men ham gol ura olar ekanman” kabi fikrlar o‘tishi o‘quvchini darsga yanada tayyorgarligini, qiziqishni oshirib boradi.

“Rolli o‘yin” metodi o‘quvchilarni faollikka o‘rgatadi. Bunda o‘quvchilar kesma harflardan yangi so‘zlar tuzish kabi mashqlarni olib boradilar. Ketma-ket so‘zlar tuzishda quyidagilardan foydalanish mumkin:

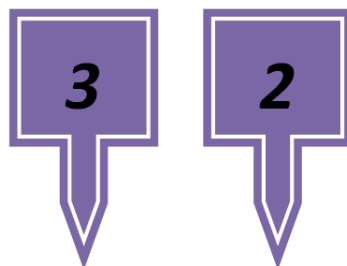
	R	r	
	L	l	
A	M	m	a

		k	k	
		s	s	
h	A	m	m	A

“Kungaboqar” metodida kartondan yasalgan kungaboqarning gultojilariga savollar yashirilgan bo‘ladi, bundagi savollarga to‘g‘ri javob bergan o‘quvchiga kungaboqar kulib boqadi. O‘yin shu tariqa davom etadi.

Yangi metodlardan yana biri “Antiq rassom” metodi bo‘lib, bunda matematika fanida geometrik shakllarni chizishda foydalanish mumkin. O‘tkazish tartibi: Bir o‘quvchini ko‘zi bog‘liq holda doskaga chiqariladi va uchburchak, to‘rtburchak kabi shakllarni chizish sharti qo‘yiladi. Bunda o‘quvchining tasavvuri aniqlanadi. Geometrik shakllarni hayotiy misollar bilan xulosalab o‘tiladi.

“Jim” o‘yini ham o‘quvchilarni mustaqil fikrlashini rivojlantiradi. Bunda misollar o‘qituvchi tomonidan aytib turiladi, o‘quvchilar mana bunday ko‘rinishdagi kartochkalar bilan javobini ko‘rsatishadi. Test o‘tkazishda ham “Jim” o‘yin metodidan foydalanilsa o‘z samarasini ko‘rsatadi.

$23+11=$ $4*8=$ kabi ko‘rinishdagi misollar shular jumlasidandir.

Xulosa qilib aytish mumkinki, ta‘lim mazmunini boyitishga, darslarni sifat darajasini oshirishga qaratilgan ishlarni muntazam ravishda olib borish lozim. Bu borada esa yuqoridagi va shunga o‘xshash yangi metodlar eng samara beradigan usullardan hisoblanadi. Bu jarayon albatta o‘qituvchidan yuksak pedagogik mahorat va bilimni talab etadi. Shunday ekan biz o‘qituvchilar zamon bilan hamnafas bo‘lib har bir darslarni ana shunday metodlar orqali tashkillashtirishimiz lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. T.G‘affarova Boshang‘ich ta‘limda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish. Toshkent-2011
2. K.Qosimova va boshqalar. Ona tili o‘qitish metodikasi. T.:”Noshir”.2009.
3. G.Boymurodova va boshqalar. O‘qish metodikasi. -T.: “Sharq”. 2017.
4. Internet malumotlari.

**ФИЗИКАНИНГ “ЭЛЕКТР ВА МАГНЕТИЗМ” БЎЛИМГА ОИД МУАММОЛИ
МАЗМУНДА КОНФЕРЕНЦИЯ ДАРСЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ
МЕТОДИКАСИ**

**Боймиров Шерзод Тухтаевич,
Дурсоатов Абдулла Чори ўғли.,
Турсунов Шокир Тойирович**
Денов тадбиркорлик ва педагогика
институтининг ўқитувчилари
+998993769349

Аннотация. Аудиториядан ташқари дарслардан конференцияни муаммоли мазмунда ташкил этиш ва ўтказиш талабаларда креативликни ривожлантиради.

Калит сўзлар: муаммоли таълим, креативлик, муаммоли вазият, билим, малака, кўникма, ижодий қобилият.

Олий таълимларда олиб борилган педагогик тажриба-синов натижалари кўрсатадики, талабаларнинг ижодий қобилиятини ва фикрлашини ривожлантиришда физика дарсларида муаммоли мазмунда конференция ташкил этиш катта имкониятларга эга.

Муаммоли мазмунда конференция дарслари аудитория шароитини, талабаларларнинг кизиқишларини ҳисобга олган ҳолда ташкил этилади ва ўтказилади. Бундай дарсларни ташкил этишда ўқитувчи одатдаги дарсларни ташкил этишга қараганда кўпроқ қийинчиликка дуч келади. Лекин бундай дарсларнинг самарадориги анъанавий дарсларга нисбатан анча юқори бўлади. Муаммоли мазмунда конференция дарсларини ташкил этиш ва уларни олиб бориш ўқитувчидан тажриба ва маҳоратни талаб қилади. Педагогик тажриба-синов ишлари шуни кўрсатадики, электр ва магнетизмдан муаммоли мазмунда конференция дарсларини ташкил этиш физикага доир қўшимча адабиётлар ўқиш, маърузалар қиш, бахс-мунозара каби муаммо-ларни ҳал қилишни ўргатади. Электр ва магнетизмдан қуйидаги мавзуларда муаммоли мазмунда конференция дарсларини ташкил этиш мумкин.

Конференция дарсининг мавзуси: “Электр ва магнетизмнинг асосий қонунлари ва уларни техникада қўллаш муаммолари”.

Конференция режаси:

1. Электростатик ҳодисалар ва ҳозирги замон электр энергияси ишлаб чиқариши муаммолари.

2. Юқори температурали ўта ўтказгичлар ва уларнинг ҳозирги замон техника ривожланишга таъсири.

3. Ҳозирги замон техниксида ўтказгичларнинг қўлланилиши.

4. Техник қурилмаларда Лоренц кучининг қўлланилиши.

Электр ва магнетизм мавзуларига доир конференция дарслари назарий жиҳатдан чуқур ва пухта ўзлаштирилгандан сўнг ўтказилгани мақсадга мувофиқ. Конференция режасига кўра 4 нафар талабалар бир ҳафта олдин маърузалар тайёрлашади. Физика ўқитувчиси талабаларларга адабиётларни танлашга, улардан фойдаланишга ёрдамлашади. Кўрсатмалар материаллар сифатида электр қурилма асбобларининг ўзи бўлмаганда слайдлардан, диапозитив ва диафильмлардан фойдаланиш мақсадга мувофиқ. Конференцияда ҳал қилиниши лозим бўлган муаммолар ва адабиётлар рўйхатга ёзиб, осиб қўйилади. Бундан ташқари, талабаларлар ўзларини кизиқтирган савол ва таклифларни билдиришлари учун махсус кутича ҳам ташкил этилиши мумкин. Кутича 25x25x25 (см³) ўлчамли қилиб ясалади.

Конференция дарсини ўтказиш тартиби

Бундай муаммоли мазмунда конференция дарслари ўқитувчининг кириш сўзидан бошланиб, электр ва магнетизм қонунларининг техникада қўлланилиши, унинг истиқболли томонлари ва муаммоларни очиб беришдан бошланади.

Биринчи маърузачи. Электростатик ҳодисалар ва уларнинг ҳозирги замон ишлаб чиқаришида тутган ўрни. Улардан фойдаланишда юзага келадиган муаммолар ҳақида маъруза қилади.

Иккинчидан маърузачи. Ўта ўтказгичлар ва уларнинг техника ривожланишига таъсири ҳақида. Техникада юқори температурали ўтаўтказ-гичларни қўллаш муаммолари ҳақида маъруза қилади.

Учинчи маърузачи. Ҳозирги замон техникасида ўтказгичларнинг қўлланилиши ҳақида

маъруза қилади.

Тўртинчи маърузачи. Техника қурилмаларда Лоренц кучининг қўлланилиши, техник қурилмаларнинг афзаллиги ҳақида маъруза қилади.

Конференция сўнгида маърузачилар баҳоланади ва ўқитувчи томонидан якуний хулоса қилинади. Шундай қилиб, электр ва магнетизмдан муаммоли мазмунда конференция дарсларини ўтказиш орқали талабаларларнинг фан-техника ютуқлари билан танишиш имкониятлари кенгайди. Бу ўз навбатида фанни севиш, ўз касбига бўлган меҳр каби фазилатлари шакллана боради.

Муаммоли мазмунда конференция дарсларини яна қуйидаги мавзулар бўйича ташкил этиш мумкин:

Мавзу: Ўзбекистонда электр энергияси ишлаб чиқариш, узатиш ва ундан фойдаланиш муаммолари.

Талабаларларни электр энергияси ишлаб чиқариш ва узатиш муаммолари билан таништириш жараёнида улар таълимга доир муҳим материаллар билан танишиб қолмасдан, балки электр ва магнетизмга доир муҳим тушунчаларни такрорлайдилар, умумлаштирадилар ва чуқурлаштирадилар. Бундай мазмундаги материаллар мамлакатимизнинг иқтисодий муаммоларини ҳал қилишда электр аҳамиятини очиб беради. Бунда ўқитувчи мамлакат иқтисодиётининг ўсиши кўп жиҳатдан саноат ва қишлоқ хўжалигини электр энергияси билан таъминлашга боғлиқ эканлигини кўрсатишдан иборат.

Маълумки, табиий энергия манбалари - дарё сувлари, органик ёқилғилар ҳар доим ишлаб чиқариш корхоналарига яқин жойда бўлавермайди. Шу сабали ёқилғини ташиб келтириш муаммоси туғилади. Бундай муаммоларни амалиётда қандай ҳал қилиш йўллари талабаларларнинг ўзлари излаб топишлари, уларда ижодкорликни, мустақил фикрлашни тарбиялайди.

Конференция дарси режаси:

1. Электр энергиясини ишлаб чиқаришдаги муаммолар.
2. Электр энергиясини узатишдаги муаммолар.
3. Электр энергиясидан фойдаланиш муаммолари.
4. Электр энергиясини ишлаб чиқаришдаги экологик муаммолар.
5. Ўқитувчининг хулосаси.

Конференция дарсларини энергетика мутахассислари билан биргаликда ташкил этиш мақсадга мувофиқ. Бу конференция режасига кўра 4 нафар талабалар маърузаларни тайёрлашади. Кўрсатмали материаллар сифатида электр станцияларнинг тасвири туширилган плакатлар, слайдлар, видеороликлардан фойдаланиш мумкин.

Конференция дарсларини ўтказиш тартиби:

Бундай муаммоли мазмундаги конференция дарси ўқитувчининг кириш сўзи билан бошланади. Ўқитувчи бугунги конференция дарсида ҳал қилиниши лозим бўлган муаммоларни доскага ёзиб қўяди.

Биринчи маърузачи электр энергияси ишлаб чиқаришда учрайдиган муаммолар ва уларни қандай ҳал этиш ҳақида маълумот беради.

Иккинчи маърузачи электр энергиясини узатишда учрайдиган муаммолар ва уларнинг ҳал қилиниши ҳақида маълумот беради.

Учинчи маърузачи электр энергиясидан кундалик турмушда ва техникада фойдаланишдаги муаммолар ҳақида маълумот беради.

Тўртинчи маърузачи электр энергия ишлаб чиқаришда экологик муаммолар ҳақида маълумот беради.

Маърузалардан сўнг ўқитувчи умумлаштириб, хулоса қилади. Конференция сўнгида маърузачилар ва фаол иштирок этган талабаларлар баҳоланади.

Фойдаланган адабиётлар

1. Махмутов М. И. Проблемное обучение –М.: Педагогика, 1975. –367 с.
2. Махмутов М. И. Теория и практика проблемное обучение. –Казань, 1972. –561 с.
3. Махмудов Ю. Ф. Физикадан масалалар тўплами. –Тошкент: Ўқитувчи, 1994. -224 б.
4. Мирзахмедов Б.М. ва бошқа. Физика ўқитиш методикаси. -Т.: Ўқитувчи, 2010. -206 б.

БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРДА ЛИНГВИСТИК КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ТИЛНИНГ ФУНКЦИОНАЛ ВАЗИФАЛАРИ

Тухтаева Нилуфар Ачиловна
ЎзДЖТУ, Инглиз тилининг назарий
аспектлари кафедраси катта ўқитувчиси

Аннотация: Бўлажак инглиз тили ўқитувчиларида лингвистик компетенцияларни ривожлантиришнинг муҳим жиҳатларидан бири тилнинг функционал вазифаларини аниқ англашлари ҳисобланади. Чунки, лингвистик компетенцияларни ривожлантириш келгусидаги касбий фаолиятини ташкил қилишда муҳим кўрсаткич бўлиб хизмат қилади.

Калит сўзлар: лингвистик компетенция, тил, нутқ, коммуникатив, тилнинг функционал вазифалари.

Бўлажак ўқитувчиларда лингвистик компетенцияларни ривожлантиришда тилнинг функционал вазифаларини фарқлаш лозим. Тилнинг вазифалари масаласи лингвистика (тилшунослик)да жуда муҳим ҳисобланади. Уни ҳал қилишда турли хил ёндашувлар мавжуд. Мақсадига (функциясига) кўра, тил алоқа воситаси, одамлар ўртасида маълумот алмашиш воситасидир. У инсоннинг ақлий фаолияти билан узвий боғлиқ бўлиб, фикр ва ҳис-туйғуларни шакллантириш ва узатиш, инсоннинг табиат ва жамият ҳақидаги билимларини тўплаш воситаси бўлиб хизмат қилади. Тилнинг ички тузилишида содир бўладиган барча ўзгаришлар пировардида унинг жамиятдаги фаолияти билан белгиланади. Тилнинг вазифалари деганда унинг моҳияти, мақсади ва жамиятдаги ҳаракати, табиати, яъни, унинг хусусиятлари бўлиб, уларсиз тилнинг ўзи бўла олмайди.

Демак, тил бирлигининг вазифаси тил бирлигининг ўзига хослиги бўлиб, унда унинг моҳияти намоён бўлади. Тилнинг коммуникатив функцияси жамият ичидаги алоқаларни, муносабатларни тартибга солиш, ундаги ахборот оқимларини таъминлаш ва фикрни шакллантириш ҳамда когнитив (лотинча “когнитиво” - билим) соҳасини кенгайтириш ҳисобланиб, атрофдагилар, мулоқотга киришувчиларнинг мушоҳада юритиш динамикасини кенгайтиришдан, реал ва хаёлий дунё тасвирининг нутқ тимсолидан иборат.

Ҳозирда тил ва нутқ функцияларини аниқлашга психолингвистик ёндашувлар мавжуд бўлиб, уларда тил функциялари ҳозирги мулоқот ҳолатининг таркибий қисмлари билан боғлиқ ҳолда кўриб чиқилади, шунинг учун талаффуз функциялари сони нутқ ҳолатининг мажбурий компонентлари сонига тенг. Шу маънода нутқнинг вазифаси гапнинг муносабатига кўра: хабар юборувчига (адресатга); хабарни қабул қилиб олувчига (аниқ манзилга); нутқ (хабар) мавзусига; коммуникантлар орасидаги алоқа (алоқа канали); мулоқот тили (код); ўзига (чунки баён ҳам бу ҳолатнинг мажбурий компоненти ҳисобланади) бўлинади.

Гап мавзуси вазифасини бажарадиган нутқ предметиға нисбатан иккинчиси вакиллик вазифасини бажаради, яъни, нутқий мулоқотда гапириладиган соҳани ифодалайди. Баёнот мавзусида ҳар қандай ходиса ифодаланиши мумкин: хаёлий ва реал дунёдаги воқеа-ходисалар, аниқ нарсалар ва мавҳум тушунчалар, табиат ва одамлар. Луғат, янги сўз ва маъноларни шакллантириш усуллари, иборалар моделлари, жумлалар бу функцияни амалга оширишнинг махсус воситалари ҳисобланади.

Гапнинг жўнатувчига нисбатан вазифаси гап муаллифининг қандайдир тарзда гап орқали ўзини намоён қилишида ифодаланади. Инглиз тилидаги нутқни қуришнинг у ёки бу усулини танлаб, маърузачи ўзининг тилни билиш даражасини, маълумотини, ижтимоий мансублигини, баёнот иштирокчиларига муносабатини ва баъзи ақлий хусусиятларини намоёйиш этади. Гапнинг адресатига муносабати апеллятив, ёки, таъсир вазифасини ҳосил қилади. Уни актуаллаштириш учун турли хил лексик воситалар ва грамматик шакллар (синтактик қурилиш тури, феъл категорияси), шунингдек, интонация, сўз тартиби ва бошқалар мавжуд.

Лексик жиҳатдан гапнинг мулоқот олиб борувчига муносабати контакт ўрнатувчи ёки фатик (лотинча фатус — бўш) функцияни ҳосил қилади. Бирор киши ҳар доим маълум бир тарзда (суҳбатга) алоқа ўрнатиши керак: суҳбатдошга кўнғироқ қилиш, суҳбатдошга салом бериш, ўзи ҳақида эслатиш ва ҳ.к. ва суҳбатдан чиқиш (суҳбатдош билан алоқани тўхтатиш): хайрлашиш, ташаккур билдириш ва бошқалар.

Баёнот ва тил (код) ўртасидаги боғлиқлик металлингвистик функцияни ташкил қилади. Бу эса, ҳар қандай баёнот тил ҳақида маълумот эгаллашга хизмат қилади, чунки гапирилаётган гапга ўхшаш тил конструкциялари қурилган модел бўлиб хизмат қилиши мумкин. Масалан, таклиф сифатида берилаётган таққослаш орқали буни янада яққолроқ тасаввур этишимиз мумкин. Warm outside (Ташқарида илиқ ҳаво). It is cold outside (Ташқарида совуқ). The auditorium is light (Аудитория ёруғ). It's dark in the auditorium (Аудитория қоронғу). Шу билан бирга, тил ҳодисаларини тасвирлаш ва тушунтириш тилнинг ўзи ёрдамида амалга оширилади. Бу ҳам тилнинг металлингвистик функциясини намоён қилади.

Шундай қилиб, бўлажак инглиз тили ўқитувчиларида лингвистик компетенцияларни ривожлантиришнинг муҳим жиҳатларидан бири тилнинг функционал вазифаларини аниқ англаш ва шу асосда келгусидаги касбий фаолиятини ташкил қилишда муҳим кўрсаткич бўлиб хизмат қилади. Чунки, ижтимоий тил амалиёти жараёнида вужудга келган ҳодисаларни грамматика, маълумотномалар, луғатларда қайд этиш учун мўлжалланган умумжаҳон мажбурий нормалари ва уларнинг кодификацияси; нормалаштириш, яъни, нотўғри фойдаланишдан тўғри фойдаланишни афзал кўришнинг ёрқин туйғуси сифатида ифодаланишини амалиётда қўллаш бугунги куннинг муҳим талаби бўлиб қолмоқда.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ишмухаммедов Р. Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари. – Т.: 2005ю
2. Хатамова Н.Қ., Мирзаева М.Н. «Инглиз тили дарсларида қўлланиладиган интерфаол усуллар»(услубий қўлланма), Навоий. 2006,40 бет
3. Ёқубов И. «Инглиз тили ўқитиш методикаси», (ўқув қўлланма). Тошкент, Шарк нашриёти. 2003 йил.

ИҚТИСОДЧИ КАСБИЙ ТАЙЁРГАРЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА БЛУМ ТАКСОНОМИЯСИ

Хужаниёзова Гуллола Сатимбаевна
Тошкент молия институти ўқитувчиси
Телефон: +998996021148
gullola2011@mail.ru

Аннотация. Мақолада вазиятли масалалар воситасида бўлажак иқтисодчиларнинг касбий тайёргарлигини такомиллаштиришда Блум таксономияси кўриб чиқилади.

Калит сўзлар: касбий тайёргарлик, вазиятли масала, математик моделлаштириш, Блум таксономияси.

Бўлажак иқтисодчиларни тайёрлашда касбий фаолиятнинг зарур таркибий қисми ва иқтисодий қарорлар қабул қилиш воситаси сифатида вазиятли масалаларни ўрганиш муҳим.

Вазиятли масала “ўқитувчи ижодий (муаммоли) вазиятни яратишга муваффақ бўлган ўқув материалнинг мазмунини ташкил этиш шакли”, предметга оид билимлар ёрдамида касбий муаммоларни ечиш воситаси сифатида келади[1].

Н.С.Касаткина вазиятли масалаларни чуқурроқ кўриб чиқади, уларни ўқитишнинг интегратив методи сифатида белгилайди, амалий йўналтирилганликка эга, тингловчиларнинг касбий фаолият аналогларига киришига ва ўрганилган маълумотларни сифатли ўзлаштиришга ёрдам беради деб таъкидлайди[2].

Кўпчилик тадқиқотчилар Б.Блумнинг мақсадлар таксономиясига таяниб, ахборот билан ишлашнинг энг универсал усуллари шакллантиришга қаратилган вазиятли масалаларни ишлаб чиқишди.

Биз бўлажак иқтисодчиларнинг касбий фаолиятга базавий математик тайёргарлигини амалга ошириш воситаси сифатида вазиятли (иқтисодий мазмундаги) масалаларни кўриб чиқамиз.

Мавзу бўйича педагогик ва услубий адабиётларни таҳлил қилиш асосида ўқитишда вазиятли масала структуравий моделининг қуйидаги элементларини ажратиш мумкин:

- топшириқнинг номи (интегратив мазмунга эга);
- амалий йўналтирилган (касбий йўналтирилган) мазмундаги савол;
- масаланинг қўйилиши бўйича маълумотлар (матн, диаграмма, график, жадвал, статистик маълумотлар ва бошқалар);
- ахборот билан ишлаш учун топшириқлар (математик моделлаштириш босқичлари: вазиятли масалани қўйиш ва унинг таҳлили, математик моделни қуриш, математик моделни тадқиқ қилиш, натижанинг интерпретацияси).

Маълумки Б.Блум тизимининг когнитив соҳаси бўйича ўқув мақсадлари таксономияси ўзида 6 тоифа (билиш, тушиниш, қўллаш, таҳлил, синтез ва баҳолаш) даги асосий ўқув мақсадларини қамраб олади. Ўқув мақсадларининг бундай ифодаланиши ўқитувчи учун талабаларга уларнинг билиш фаолияти ҳолатини тушунтириш, бу фаолиятни якуний натижа томон аниқ йўналиш олишига ундаши учун имконият яратади. Демак, ўзлаштириш мониторинги вужудга келади.

Математик моделлаштириш методининг ҳар бир босқичини шакллантиришда кутиладиган натижа сифатида Б.Блум таксономияси ўқув мақсадлари шу босқич мазмунини ифодалайди.

Математик моделлаштиришда Блум таксономиясининг билиш, тушуниш, қўллаш, таҳлил, синтез ва баҳолаш ўқув мақсадларини амалга оширишда талабалар фаолияти жадвалда тасвирланган (1-жадвал).

Математик моделлаштиришда Блум таксономияси

<p>Касбий йўналтирилган масаланинг қўйилиши. Масалаларни билим, кўникма ва методларни мотивациялаш воситаси сифатида ишлатиш математикани ўқитишнинг касбий масалаларни ечиш билан боғлиқлигини, фанлараро интеграцияни ривожлантиришни янги ўқув материални ўрганиш жараёнида амалга ошириш учун шароит яратади.</p>	
<p>Математик моделлаштириш босқичлари</p>	<p>Блум таксономиясининг тоифалари (Талаба фаолияти)</p>
<p>I босқич. Формаллаштириш. Бу босқичнинг моҳиятини очишда талабалар эътиборини математик моделни тузишда ўрганилаётган ҳодиса ёки ишлаб чиқариш жараёнига таъсир қилувчи муҳим факторларни ажрата олиш, ҳар бир математик моделдаги маълум хатоликларни кўра олиш ва бу хатоларни содда воситалар ёрдамида баҳолай олиш кўникмалари муҳимлигига қаратиш зарур.</p>	<p>Билиш. Тушунча, таъриф, теорема, модел, алгоритмлар, жараённи билиш; муайян масалани ечишда қўлланиладиган методларни аниқлаш; умумий тушунча, назарияларни билиш; математик тушунчаларнинг иқтисодий татбиқларини билиш.</p> <p>Тушуниш. Масаланинг иқтисодий маъносини тушуниш (масала шартдаги маълум ва номаълумларни ифодалаш);</p> <p>Анализ. Синтез. Тушунчалар, уларнинг хусусиятлари ва ўзаро алоқадорлиги); дастлабки маълумотларнинг тўлиқлигини баҳолаш; масаладаги асосий шарт ва мақсадни аниқдаш.</p>
<p>II босқич. Математик моделни қуриш. Бу босқичда иқтисодий масаланинг шартларини ва мақсадини математик формулалар орқали ифодалаб олиш кўникмаларини эгалланади</p>	<p>Қўллаш. Тушунчалар ва методларни иқтисодий мазмундаги вазиятчи масалаларни ечишда қўллаш: реал маълумотларни абстрактлаштириш; манба маълумотларини математик ифодалаш; масалада берилган маълумотларнинг ўзаро боғлиқлигини математик белгилар билан ифодалаш ва математик моделни (тенгламалар, тенгсизликлар, тенгламалар, тенгсизликлар системалари, функциялар ва б.) қуриш; фаразларни илгари суриш; масалани қисм масалаларга ажратиш; мантикий фикрлаш; алгоритмик ҳисоблаш ишларини амалга ошириш; график яшаш ва масала ечимини текширишда MS Excel электрон жадвалининг имкониятларидан фойдаланиш.</p> <p>Анализ. Назарий математик билимларнинг структуравий таҳлили, тушунчалар ўртасидаги узвийликни ва боғланишларни таҳлил қилиш; билимларнинг дифференциация жараёни; иқтисодий масала мазмунининг таҳлили, график ва жадвалдан олинган маълумотларни таҳлил қилиш; ҳисоблаш ишлари натижаларини таҳлил қилиш.</p>
<p>III босқич. Модел ичида ечиш. Масаланинг математик ечимини топиш босқичи. Бу босқичда битта математик моделдан иккинчисига ўтиш(шакл алмаштириш), масала ечимини таҳлил қилиш, ечимнинг энг маъқул йўлини аниқлаш кўникмалари муҳим.</p>	<p>Синтез. Предмет ички интеграцияси; фанлараро интеграцияси (вазифаларнинг фанлараро табиати; иқтисодий жараёнлар, ҳодисаларни ўрганишда математик моделлар мажмуасидан фойдаланиш); моделлаштириш жараёнининг технологик йўналиши; иқтисодий мазмундаги масала ечимига асосланиб яхлит тафаккурга келиш.</p> <p>Билиш. Ҳисоблашда қўлга киритиладиган натижани оғзаки тушунтириб бериш.</p> <p>Баҳолаш. Ҳисоблаш натижалари ва амалий маълумотлар ўртасида номувофиқлик бўлган тақдирда янги фаразларни шакллантириш ва моделни такомиллаштириш; ҳисоблаш ишлари натижаларини амалий масала нуктаи назаридан талқин қилиш ва хулоса чиқариш. Ўқув натижаларига эришилганлиги тўғрисида хулоса чиқаради.</p>
<p>IV босқич. Интерпретация. Бу босқич, олинган ечимнинг хулосаларини дастлабки берилган амалий масала нуктаи назаридан талқин қилишдан иборат. Бу босқичда масалани математик ечимини тўғри изоҳлаш, хусусий ечимлари моҳиятини очиб бериш, олинган ечимни текширишнинг амалий усулларини топиш, олинган натижани текшириш кўникмалари муҳим аҳамият касб этади.</p>	

Б.Блум таксономияси таълим мақсадларига мувофиқ талабалар фаолиятини тўғри назорат қилиш, улар томонидан ўзлаштирилган билим, кўникма ва малакалар даражасини холис, ҳар томонлама баҳолашга имкон беради.

Вазиятли масалада иқтисодиёт ва молия соҳасига хос бўлган муаммоларнинг мавжудлиги талабаларнинг ижодий фаолияти, когнитив қизиқиши, мустақил фаолият қобилияти, касбий тайёргарлигини оширади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Акулова О.В., Писарева С.А., Пискунова Е.В. Конструирование ситуационных задач для оценки компетентности учащихся: учебно-методическое пособие для педагогов школ. – СПб.: КАРО, 2008. – 96 с.

2. Касаткина.Н.С. Ситуационная задача как средство оценивания уровня сформированности профессиональных компетенций будущих педагогов / Н.С.Касаткина// Образование: прошлое, настоящее и будущее: материалы III Междунар. науч. конф. – Краснодар: Новация, 2017. – С. 59-62.

**КВАЗИПРОФЕССИОНАЛ ФАОЛИЯТ – БЎЛАЖАК ИҚТИСОДЧИЛАРНИНГ
КАСБИЙ ФАОЛИЯТГА ТАЙЁРГАРЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ
ВОСИТАСИ СИФАТИДА**

Хужаниёзова Гуллола Сатимбаевна
Тошкент молия институти ўқитувчиси
Телефон: +998996021148
gullola2011@mail.ru

Аннотация. Маколада бўлажак иқтисодчиларни касбий тайёргарлигининг математик компонентини ривожлантиришда квазипрофессионал фаолиятнинг долзарблиги таъкидланади.

Калит сўзлар: касбий йўналтирилганлик, ўқув фаолияти; квазипрофессионал фаолият; ўқув - касбий фаолият. касбий компетенция.

Бўлажак иқтисодчиларни тайёрлаш жараёнини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш, иқтисодчи касбий компетенцияси, меҳнат бозорида унинг рақобатбардошлиги кўплаб омилларга, жумладан, мутахассиснинг математик таълимига боғлиқ.

Бу бўлажак иқтисодчиларни тайёрлаш тизимида квазипрофессионал фаолиятнинг ролини кўриб чиқишни ва тегишли ёндашувларни ишлаб чиқишни ўз ичига олади.

Психологик-педагогик тадқиқотларда (Н.А.Бакшаева, А.А. Вербицкий, С.И.Поздеева, Ж.С.Фрицко) квазипрофессионал фаолият келажакдаги меҳнат фаолиятининг тажрибаси ва тегишли муаммолари туфайли узлуксиз таълим жараёни билан параллел равишда амалга ошириладиган ўқув ва касбий фаолият ўртасидаги боғлиқлик сифатида қаралади.

А.А.Вербицкийга кўра квазипрофессионал фаолият-бу ўқув фаолияти (академик тайёргарлик) ва ўқув - касбий фаолият (ишлаб чиқариш амалиётини муваффақиятли яқунлаш ва диплом лойиҳасини ҳимоя қилиш) ўртасидаги воситачилик фаолияти.

Бинобарин, талабаларнинг квазипрофессионал фаолияти шакли бўйича - ўқув, мазмунан - касбий. Бўлажак иқтисодчиларнинг касбий тайёргарлигининг математик компонентини ривожлантиришда квазипрофессионал фаолиятнинг ўрнини кўрсатиш муҳим.

Биз А.А.Вербицкий тадқиқотига асосланиб математик таълимда фаолиятининг учта асосий шаклини белгилаймиз:

ўқув фаолияти (фактик математик материалларни ўзлаштириш бўйича фаолият);

квазипрофессионал фаолият (интегротив (математик ва иқтисодий) билим ва кўникмаларни ўзлаштириш (амалий мазмундаги масалаларни тузиш ва ечиш, математик моделлаштириш, қарор қабул қилиш, ишбилармонлик ўйинларини ишлаб чиқиш ва ўтказиш ва бошқалар) бўйича фаолият);

ўқув - касбий фаолият (тадқиқот, ишлаб чиқариш амалиёти, битирув малакавий ишларида математик билимларни кўллаш).

Квазипрофессионал фаолият касбий йўналтирилганлик (касбий кўникмаларни шакллантириш, иқтисодий мазмундаги масалаларни ижодий ечиш учун иқтисодий ва математик фанлар бўйича билимларни синтез қилиш қобиляти)ни чуқурлаштиради. Ушбу фаолиятда асосий педагогик воситалар қуйидагилар: иқтисодий мазмундаги амалий масалалар тизимлари, ўйин технологиялари, иқтисодий-математика масалалари бўйича олимпиадалар, талабалар конференциялари ўтказиш; таълим йўналишларига мувофиқ математиканинг айрим бўлимлари бўйича тўғараклар ташкил этиш; курс ишлари, тезислар тайёрлашда математик методлардан фойдаланиш; талабаларни касбий-иқтисодий соҳага йўналтиришни таъминлайдиган математика ва умумкасбий фанлар кафедралари ўқитувчиларининг касбий фаолиятларини интеграциялаш (интегротив дарслар, интегротив тўғараклар); интерфаол таълим технологияларидан фойдаланиш.

Квазикасбий фаолият талабаларнинг касбий-педагогик компетенцияларини шакллантириш учун имконият сифатида қаралади.

Хулоса қилиб айтиш мумкинки, иқтисодчиларни тайёрлашда фаолиятли ёндашиш, мутахассис касбий-математик тайёргарлиги сифатини оширишнинг самарали воситасидир. Шу билан бирга:

1. Талабанинг фаолиятини шундай ташкил қилиш керакки, унда математик ва

иқтисодий билимларни ўзлаштириш фаолияти мужассамлашсин.

2. Математика курсининг ўқитувчилари ва махсус кафедралар ўқитувчилари ҳамкорликда ишлашлари лозим.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход: метод. пособие. М.: Высшая школа, 1991. 207 с.

2. Хужаниёзова Г. Вазиятли масалалар касбий йўналтирилганликни амалга ошириш во-ситаси сифатида. -Т.: Педагогика ва психологияда инновациялар журналы. 2021 йил. 6 – сони.

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН: ИННОВАЦИЯ, ФАН ВА ТАЪЛИМ 10-ҚИСМ

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.08.2023

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000